

Inkluderande kommunikationspedagogik

Fil. Dr. Désirée von Ahlefeld Nisser
8 oktober 2024

Vem är jag?

- Docent och lektor i pedagogik vid Högskolan Dalarna.
- Fil.Dr. i specialpedagogik.
- Specialpedagog.
- Mellanstadielärare.
- dva@du.se
- desireevonahlefeldnisser@gmail.com

Professionella
pedagogiska samtal
för en inkluderande
skolkultur

DÉSIRÉE VON AHLEFELD NISSER

Studentlitteratur

Specialpedagogik,
pluralism och
sociala utvägar

i gymnasieskolans
verksamheter

Om ideologi, teori och praktik
i dåtid, nutid och framtid

Rolf Helldin

Désirée von Ahlefeldt Nisser

Inga-Lill Mattsson

Joacim Ramberg

Jude Tah

Studentlitteratur

Syfte

Att fördjupa beskrivningen av vad en inkluderande kommunikationspedagogisk ansats innebär, både teoretisk och praktiskt.

Inkluderande kommunikationspedagogik

- En teoretisk ansats som väver samman praktik och teori. Därmed blir det ett **förhållningssätt** med demokratiska och etiska ideal.
- Teori och praktik förstås som tätt sammanflätade.
- Erfarenheter och teoretiska förklaringsmodeller i ständig växelverkan.

Professionellt samtalsledarskap

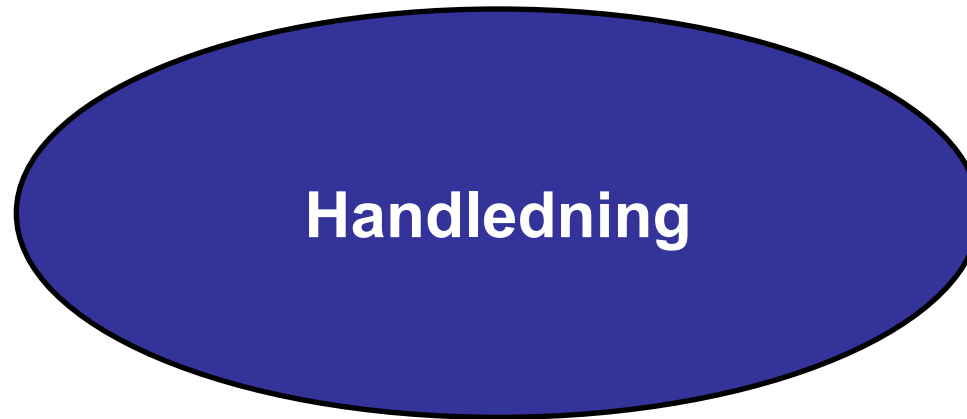
- Innebär en förståelse för *vad* det vill säga att leda kollegiala lärandesamtal.
- Innebär en medvetenhet om att samtal kan ledas på ett inkluderande, men även exkluderande sätt.
- Innebär en medvetenhet om *hur* samtal leds på ett sätt som främjar allas delaktighet, respekt för olika sätt att förstå och en förmåga att utmana det för-givet-tagna på ett inlyssnande och respektfullt sätt.

Vad vill det säga att leda kollegiala lärandesamtal?

- Förstå vad uppdraget går ut på.
- Förstå att det är ett handledande uppdrag.
- Förstå att handledning kan förstås utifrån olika teorier.
- Fokus är på **lärares lärande**.

Olika teoribildningar

Kommunikationsteori
Systemteori
Pedagogisk handledning

Psykodynamiska,
psykoanalytiska teoribildningar.
Psykoteraeutisk handledning

Pedagogisk handledning

- Genomförs i ett pedagogiskt sammanhang.
- Leds av en samtalsledare som har en pedagogisk utbildning.
- Fokus i samtalet är pedagogiska och/eller didaktiska frågeställningar.
- Samtalsdeltagarnas frågor och perspektiv kopplade till det egna handlandet är utgångspunkt i samtalet.
- Handledningen syftar till att samtalsdeltagarna breddar, fördjupar och/eller förändrar sin förståelse av det egna handlandet. (von Ahlefeld Nisser, 2021)

Processrelaterad handledning

Det sker någonting i **samspel** med andra och det sker något **över tid**.

Inkluderande kommunikationspedagogik - teoretiska utgångspunkter

- Paulo Freire: dialogpedagogik och talet om den kompetenta människan (Freire 1972, 2021 – *De förtrycktas pedagogik*).
- Jürgen Habermas: diskursetik (Habermas 1981 - *Teori om det kommunikativa handlandet*).
- Seyla Benhabib: kommunikativ etik (Benhabib, 1992 – Autonomi och gemenskap: Kommunikativ etik, feminism och postmodernism)
- Jonna Bornemark: talet om förundran, icke-vetande och omdöme (Bornemark, 2018 - Det mätbaras renässans. En uppgörelse med pedanternas världsherravälde).

Människosyn - Den kompetenta människan (Freire)

Föreställningen om den kompetenta människan skapar behov av kommunikation för gemensamt kunskapande.

Att starta i den Andres erfarenheter.

Att förstå det den Andre förstår.

Frigörande samtal – kunskapande samtal

Vad tänker jag om det
som hittills sagts?

Habermas diskursetik

Tre giltighetsanspråk

Att genomföra samtalet på ett

- **rätt** sätt (Var och en har rätt att lägga fram sin uppfattning, förståelse. Var och en har rätt till sin bild, sin "sanning").
- **riktigt** sätt (Riktigt enligt den norm som råder i kontexten. Att tala på ett sätt så det blir begripligt för alla).
- **uppriktigt** sätt (Att det som yttras är menat så som det yttras. Att våga framföra det man vill).

Habermas och det rationella idealet

- Det rationella samtalet.
- Förs mellan lika kompetenta deltagare.
- Symmetrisk talsituation.
- Jämlik maktbalans.
- Finns inga diskursbegränsningar. Allt är möjligt att tala om.

Benhabibs kommunikativa etik – tar hänsyn till det till synes irrationella

- Känslor och sårbarhet lyfts fram.
- Att ta hänsyn till den Andre och att inte kränka.
- Asymmetrisk talsituation
- Maktobalans
- I skolan finns det lagar och regler att följa vilket kan leda till en diskursbegränsning. Allt är inte möjligt att tala eller besluta om.

Bornemark – förundran, omdöme och icke-vetande

- Att lita på sin känsla och att våga använda sitt omdöme.
- Det finns alltid en horisont av icke-vetande.
- Att inte veta väcker förundran.
- Förundran väcker frågor.

Vad tänker jag om det
som hittills sagts? Vad
innebär det för mig?

Kunskapssyn

- Teori och praktik i ständig växelverkan (Freire).
- Kunskap förstås som något subjektivt men bortser inte från objektiv fakta (Habermas).
- Hur förstår jag och hur skapar jag mening?

Inkluderande kommunikationspedagogik – ett förhållningssätt

**Proceduren för samtalet är det viktiga.
Att pröva giltighetsanspråken.**

Hur samtalar vi med varandra?

Förstår vi varandra?

Är samtalsklimatet tillåtande?

Hur går vi till väga när vi ska komma överens?

Hur vet vi att vi är överens?

Fundamentet är etiskt och demokratiskt.

Kommunikationsetik (demokratiska ideal)

- Vi kan aldrig ifrågasätta en annan människas rätt att framföra sina önskningar eller behov (Habermas). Men, det kan behövas diskursbegränsningar! (Benhabib)
- Vi ska i alla möten betrakta varandra som likvärdiga och lika kapabla att ingå i en rationell dialog. (Alltså talet om den kompetenta människan – Freire. Rationell dialog - Habermas). Men, även det till synes irrationella måste få plats! (Benhabib)
- Vi måste respektera och acceptera olikheter och också kunna omvärdera egna uppfattningar och förhållningssätt.

Lärare/pedagog – en mellanmänsklig yrkeskategori (Bornemark, 2018)

Samtal är situationsunika.

De går inte att mäta effektiviteten av samtal med tvärsäkra modeller.

Det är inte samtalsmodellen som gör dig till en god samtalsledare utan ditt förhållningssätt.

Hur kan en inkluderande kommunikationspedagogik förstås i relation till samtalsledarrollen i ett sammanhang av kollegialt lärande ?

- Leder samtal med fokus på lärandesituationer.
- Tilltro till den Andre.
- Förhållningssätt: Alla har något att berätta.
- Ansvarar för samtalssituationen – att skapa **förutsättningar** för att samtalet ska kunna genomföras på ett så bra sätt som möjligt.

Vad innebär ansatsen för förmågan att föra professionella samtal om lärande och undervisning?

- Medveten om att samtal kan ledas på ett inkluderande men också exkluderande sätt.
- Medveten om att vi kan uppfatta samtal och händelser på olika sätt.
- Förstå vad det vill säga att leda samtal på ett så inkluderande sätt som möjligt.
- Medveten om vikten av tillit och empati.

Vad innebär ansatsen för förmågan att föra professionella samtal om lärande och undervisning?

- Börja i den Andres berättelse. Berätta...,
- Lyssna och respektera. Värdera inte.
- Ställa nyfikna frågor.
- Modigöra (empowerment).
- Utmana och låta sig utmanas.
- Våga att inte veta.
- Våga använda sitt omdöme.

Grundläggande samtalskompetens

Betydelsen av

- hur man sitter
- var man sitter
- vem som börjar tala
- hur man ställer frågor
- kroppsspråk och andra icke verbala uttryck
- vad som inte sägs

Överenskommelse

Yttre ramar – hur ska handledningen gå till?

- Tid och plats för kommande möten.
- Viktigt att gruppen hålls intakt (vid processhandledning).
- Prioritera handledning för gruppens skull.
- Respektera mötestider. Viktigt att tiderna hålls, dvs kom i tid och stanna tiden ut.
- Viktigt att få sitta ostörda.
- Hur ska frånvaro anmälas?

Inledningen

Ge ramarna för samtalet

- Vad har vi att förhålla oss till? (Samtalsdeltagarnas frågor och perspektiv kopplade till det egna handlandet)
- Vad ska vi samtala om? (pedagogiska och/eller didaktiska frågeställningar kopplade till text, film och aktiviteter)
- Vilka tider har vi att hålla oss till?
- Proceduren kring samtalet – kommunicera giltighetsanspråken.

Proceduren

- Hur går vi till väga?
- En runda där var-och en får säga något kort?
- En runda där var och en får en viss bestämd tid?
- De andras roll när en har tiden i rundan?
- Tanketid?
- Samtal i mindre grupper?

Rundan

- Berätta...
- Vidga perspektiv. Tänk efter. Ställ frågor på ett sådant sätt att den som har problemet ger egna förslag på lösningar.

Vikten av att möta upp i samtalet

- **Bekräfta**
- Jag hör att...
- Det jag uppfattar...
- Det här låter som...
- **Erbjudande:** Hur skulle det vara om...?

Frågorna

- Öppna frågor: VAD? HUR? PÅ VILKET SÄTT? VEM? VAR? OM?
- Slutna frågor: ja- och nejfrågor

Möjliga utforskande frågor

- Hur skulle det vara om...?
- Vad betyder det för dig?
- Hur tänker du kring det här resonemanget?
- På vilket sätt...?
- Hur ser du på...?
- Berätta mer...
- Vad kan man göra inom de ramar som finns?
- Vilka möjligheter har ledningen att åstadkomma förändringar?

Möjliga fördjupande frågor

- Vad hindrar dig...?
- Vad blir ditt nästa steg?
- Hur vet du...?
- När tänker du...?
- Vad är en bra lektion för dig?
- Hur ser du att du nått ditt mål? Vad ser du?

Möjliga utmanande frågor

- Vad skulle du vilja göra istället?
- Vad kan du göra annorlunda?
- Vad kan man stå ut med att inte göra?
- Vad händer om du ingenting gör?
- Vad är det värsta som skulle kunna hända?
- Vad gjorde du själv då?
- För vem är det ett problem?

Fler tips

- Använd tystnaden.
- Gör en sammanfattning eller omformulera. Sätt punkt och vänta.
- Använd inte tid åt det du inte kan ändra på! Vad är rimligt?
- Om någon i gruppen inte vill bidra aktivt: Fokus mot dig själv! "Jag ser att..." "Jag har svårt att hantera..."

Avslutningen

- Sammanfatta vad som sagts.
- Pröva giltighetsanspråken.
- Rundan: Deltagarna ges möjlighet att säga något om sin egen förändring.
- Vad tar jag med mig från detta samtal?
- Vad är det viktigaste vi har tagit upp idag?

Professionellt samtal

Ett samtal som genomförs på ett så *inkluderande* sätt som möjligt. Kännetecknas av ett *empatiskt* förhållningssätt samt en förmåga att *lyssna* och värna om allas *delaktighet*. Genomförs på ett sådant sätt att alla ges möjlighet att uttrycka sina olika erfarenheter och upplevelser. Skilda förståelser och uppfattningar respekteras

(Ahlefeld Nisser, 2021)

Referenser och lästips

- von Ahlefeld Nisser, D. (2009). *Vad kommunikation vill säga – en iscensättande studie om specialpedagogers yrkesroll och kunskapande samtal*. Stockholm: Universitetservice.
- von Ahlefeld Nisser, D. (2014). Specialpedagogers och speciallärares olika roller och uppdrag – skilda föreställningar möts och möter en pedagogisk praktik. *Nordic Studies in Education*, 34, 246-264.
- von Ahlefeld Nisser, D. (2017). Can Collaborative Consultation, based on Communicative Theory, Promote an Inclusive School Culture? *Issues in Educational Research*.
- von Ahlefeld Nisser, D. (2021). *Professionella pedagogiska samtal för en inkluderande skolkultur*. Lund: Studentlitteratur.
- von Ahlefeld Nisser, D. & Olsson, M. (2019). Förändringsprocesser i förskola och skola belyst genom ett implementeringsperspektiv. *Utbildning och Lärande* 12(1), s. 874-891.
- Bjørndal, C. R. P. (2017). *Konstruktiva stödsamtal. Perspektiv och redskap vid handledning, rådgivning, mentorskap och coaching*. Stockholm: Liber.
- Blossing, U. & Wennergren, A-C. (2019). *Kollegialt lärande. Resan mot framtidens skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Bornemark, J. (2018). *Det omätbaras renässans. En uppgörelse med pedanternas världsherravälde*. Stockholm: Volante.
- Cederberg – Scheike, A. (2016). *Handledning för kollegialt lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Freire, P. (1972, 2021). *De förtrycktas pedagogik*. Stockholm: Trinambai.

Referenser och lästips

- Habermas, J. (1981/1995). *Theorie des Kommunikativen Handelns*. Band 1. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Hwang, P. & Nilsson, B. *Grupp-psykologi. För skola, arbetsliv och fritid*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Killén, K. (2009). *Professionell utveckling och handledning – ett yrkesövergripande perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Langelotz, L. (2014). *Vad gör en skicklig lärare? En studie om kollegial handledning som utvecklingspraktik*. [What 'make(s)' a good teacher? A study of peer group mentoring as a practice of professional development.] PhD Diss, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Mollberger Hedqvist, G. & Sahlin, B. (2016). *Bildning i utbildningens tid*. Frisyrstrar Förlag.
- Rautalinko, E. (2019). *Samtalsfärdigheter – stöd, vägledning och ledarskap*. Stockholm: Liber.
- Rökenes, O., H. & Hanssen, P-H. (2012). *Bära eller brista. Kommunikation och relationer i arbete med människor*. Malmö: Gleerups.
- Sundqvist, C. (2012). *Perspektivmöten i skola och handledning. Lärares tankar om specialpedagogisk handledning*. Åbo: Åbo Akademi.
- Sundqvist, C. (2021). *Den samarbetande läraren. Lärarhandledning och samundervisning i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundqvist, C., von Ahlefeld Nisser, D. & Ström, K. (2014). Consultation in special needs education in Sweden and Finland: a comparative approach. *European Journal of Special Needs Education*. 2011)

Tack för att du lyssnat 😊

